

RAAP-NOTITIE 2005

Plangebied Gemeent 21 te Delwijnen

Gemeente Zaltbommel

Archeologisch vooronderzoek: een bureau- en
inventariserend veldonderzoek

Colofon

Opdrachtgever: Woningstichting De Vijf Gemeenten

Titel: Plangebied Gemeent 21 te Delwijnen, gemeente Zaltbommel; archeologisch
vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek

Status: eindversie

Datum: januari 2007

Auteur: *ing. G. Zielman*

Projectcode: ZADE

Bestandsnaam: N02005-ZADE.doc

Projectleider: drs. E. Heunks

Projectmedewerkers: L.M. Flokstra & ing. F.R.P.M. Miedema

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummer: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: 20519

Autorisatie: drs. F. de Roode

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2007

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van Woningstichting De Vijf Gemeenten heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 5 januari 2007 een bureau- en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd ten behoeve van de ruimtelijke onderbouwing in het bestemmingsplan voor het agrarisch bedrijfsperceel aan het Gemeent 21 te Delwijnen. Binnen het plangebied bevindt zich een (deel van een) AMK-terrein van hoge archeologische waarde (CMA-code 45A-032, monumentnummer 4002). Op basis van het bureauonderzoek werd een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de Romeinse tijd t/m de Late Middeleeuwen geformuleerd.

Het AMK-terrein en de hoge archeologische verwachtingszone binnen het plangebied zijn met boringen onderzocht. Op het AMK-terrein zijn in vier boringen archeologische indicatoren waargenomen in de top van de oeverafzettingen (tussen ca. 35 en 105 cm –Mv). Het betreft een nederzettingsterrein waarvan de totale omvang niet kan worden vastgesteld, omdat het terrein zich zowel in noordelijke als zuidelijke richting buiten het plangebied uitstrekt. De gaafheid en conservering van de archeologische resten is goed.

Geadviseerd wordt de archeologische vindplaats bij voorkeur niet te bebouwen, gezien de geringe diepteligging en de kwetsbaarheid van de archeologische resten. Om de vindplaats te behouden, dienen de bouwplannen te worden aangepast. Als behoud van de vindplaats niet mogelijk is, wordt aanbevolen om zo snel mogelijk een vervolgonderzoek door middel van proefsleuven uit te laten voeren (voorstel locatie: zie figuur 2).

Het bebouwde gedeelte van het plangebied is tot ca. 1 m –Mv verstoord. Voor dit gedeelte is geen vervolgonderzoek noodzakelijk. In het overige deel van het plangebied zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Op grond van de ligging nabij het AMK-terrein en het bodemprofiel dat hier nog intact is, wordt aanbevolen deze zone archeologisch te begeleiden op het moment er ter plaatse graafwerkzaamheden plaatsvinden.

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van Woningstichting De Vijf Gemeenten heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 5 januari 2007 een bureau- en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd ten behoeve van de ruimtelijke onderbouwing in het bestemmingsplan voor het agrarisch bedrijfsperceel aan het Gemeent 21 te Delwijnen (gemeente Zaltbommel). Het onderzoek vond plaats in verband met de voorgenomen woningbouw in het plangebied, waarbinnen zich (een deel van) een AMK-terrein van hoge archeologische waarde bevindt. Het onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat de voorgenomen woningbouw kan leiden tot aantasting of vernietiging van de mogelijk aanwezige archeologische resten. Doel van het onderzoek was een eerste indruk te geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging van het archeologisch bodemarchief in het plangebied.

1.2 Plangebied

Het plangebied (1,5 ha) ligt direct ten noorden van Delwijnen. Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 45A van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000); de centrumcoördinaat is 141.007/420.439. Het perceel staat kadastraal bekend onder gemeente Kerkwijk, sectie T, nummers 425, 722 en 723 (gedeeltelijk). Ten tijde van het onderzoek was het in gebruik als grasland en erf.

1.3 Onderzoekopzet en richtlijnen

Het onderzoek bestond uit een bureauonderzoek en een veldonderzoek. Het veldonderzoek is beperkt gebleven tot een karterend booronderzoek.

Het bureau- en inventariserend veldonderzoek is uitgevoerd volgens de hiervoor geldende normen en richtlijnen die zijn vastgelegd in het Handboek ROB-specificaties (Brinkemper e.a., 1998). RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), de instelling die het beheer heeft over de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) en die valt onder de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; <http://www.sikb.nl>).

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Voorafgaand aan het veldonderzoek is een bureauonderzoek uitgevoerd om na te gaan of er reeds archeologische vondsten uit het plangebied geregistreerd staan en om ten behoeve van het veldwerk de landschappelijke (geologische en bodemkundige) kenmerken alsmede de gespecificeerde archeologische verwachting te bepalen. In het kader van het bureauonderzoek zijn verschillende bronnen geraadpleegd (zie literatuurlijst).

Om inzicht te krijgen in het voorkomen van archeologische vindplaatsen in of nabij het plangebied is het ARCHEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) te Amersfoort geraadpleegd.

2.2 Resultaten

Geologie en geomorfologie

Het plangebied bestaat geomorfologisch gezien uit een fossiele holocene Meandergordel (Provincie Gelderland, 2004). De oeverafzettingen maken deel uit van de stroomgordel van Bruchem met een einddatering in de Vroege Middeleeuwen (2736-1662 cal. BP) (Berendsen & Stouthamer, 2001).

Bodem

De bodem in het plangebied bestaat uit kalkloze poldervaaggronden: zavel en lichte klei met grondwatertrap IV (Stiboka 1979: code Rn67C), uit kalkhoudende poldervaaggronden (Stiboka 1979: code Rn95A) en uit oude woongronden (Stiboka 1979: code T).

Archeologie

Binnen het plangebied bevindt zich een deel van een in ARCHIS geregistreerd AMK-terrein van hoge archeologische waarde (CMA-code 45A-032, monumentnummer 4002). Het AMK-terrein, een oude woongrond, strekt zich ook uit buiten het plangebied, zowel in noordelijke als in zuidelijke richting (figuur 1). In het deel van het AMK-terrein dat zich binnen plangebied bevindt, is aardewerk uit de Romeinse tijd en de Late Middeleeuwen aangetroffen (ARCHIS-waarnemingsnummer 40963). Tevens wordt melding gemaakt van funderingsresten, mogelijk van een (voormalig) kasteel (ARCHIS-waarnemingsnummer 45817).

In de directe nabijheid van het plangebied zijn vier waarnemingen uit de Romeinse tijd bekend (ARCHIS-waarnemingsnummers 23382, 23949, 27819, en 42696) en één uit de Vroege Middeleeuwen (ARCHIS-waarnemingsnummer 30923) (deze waarnemingen vallen buiten het kaartbeeld van figuur 1).

Volgens de historische topografische atlas komen rond 1905 even ten zuidoosten van het plangebied enkele gebouwen voor (TDK, 2005). De bebouwing zoals die op de kadastrale kaart van ca. 1832 is aangegeven, is verder van het plangebied verwijderd (Stichting Werkgroep Kadastrale Atlas Gelderland, 2004). In het plangebied is op beide kaarten echter geen bebouwing weergegeven.

Archeologische verwachting

Volgens de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW; ROB, 2005) en de Limeskaart Gelderland (Provincie Gelderland, 2003) geldt voor het plangebied een hoge kans op het aantreffen van archeologische waarden. Op grond hiervan en op grond van de aanwezigheid van oude woongronden, gold bij aanvang van het veldonderzoek voor het plangebied een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de Romeinse tijd t/m de Late Middeleeuwen. Het kan gaan om relatief grote nederzettingsterreinen (ca. 1 tot 3 ha) waarvan de meeste resten zich, gezien de geologische situatie, waarschijnlijk binnen ca. 50 cm -Mv bevinden.

3 Veldonderzoek

3.1 Methodes

Tijdens het veldonderzoek zijn negen boringen verricht in een aan de terrein-omstandigheden aangepast grid. De gehanteerde methode wordt geschikt geacht voor het opsporen van de meeste in dit gebied te verwachten nederzettingsterreinen uit de periode Romeinse tijd t/m de Nieuwe Tijd. Deze methode is niet geschikt om verkavelingspatronen, graven en andere zeer lokale archeologische resten in kaart te brengen (Tol e.a., 2004).

Er is geboord tot maximaal 3 m –Mv met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm en een gutsboor met een diameter van 3 cm. De boringen zijn lithologisch conform NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989) beschreven en met meetlinten ingemeten (x- en y-waarden). Het opgeboorde materiaal is in het veld gecontroleerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren (zoals houtskool, vuursteen, aardewerk, metaal, bot, verbrande leem en fosfaatvlekken). Er zijn geen monsters genomen.

3.2 Resultaten

Geologie en bodem

Aan de westelijke zijde van het plangebied komen tot ca. 2 m –Mv oeverafzettingen voor die bestaan uit bruingrijze zandige klei of zavel. Aan de oostelijke zijde van het plangebied komen deze afzettingen voor tot 0,8 m –Mv. Onder de oeverafzettingen komen komafzettingen voor die bestaan uit lichtgrijze klei. In de zuidhoek van het plangebied is in boring 1 en 9 een mogelijke geulvulling aangetroffen. In de overige boringen bestaat de diepere ondergrond uit beddingafzettingen van lichtgrijs matig grof zand, afgewisseld met kleilagen.

Archeologie

Tijdens het veldonderzoek zijn in vier van de negen boringen archeologische indicatoren aangetroffen (figuur 1). De archeologische indicatoren zijn aangetroffen in de top van de oeverafzettingen, in een laag bruingrijze, zandige klei (boringen 5, 6, 7 en 8). Het lijkt te gaan om een laag die zich tussen 35 en 105 cm –Mv bevindt in het hogergelegen westelijke gedeelte van het plangebied. Over de hele dikte van deze laag zijn fragmenten houtskool aangetroffen en komen verbrand leem en onverbrand bot voor. Een fragment verbrand bot is in deze laag aangetroffen op ca. 105 cm –Mv.

Boring	indicatoren	diepte in cm -Mv
5	houtskool, verbrande leem, onverbrand bot	35-75
6	houtskool, verbrande leem, onverbrand bot	55-75
7	houtskool, verbrand bot, fosfaat	65-105
8	houtskool, verbrande leem, onverbrand bot, fosfaat	40-70

In het lagere oostelijke gedeelte van het plangebied (naast de doorgaande weg) zijn er geen archeologische indicatoren aangetroffen. Het bovenste gedeelte van het bodemprofiel is bij boring 1 tot ca. 1 m -Mv verstoord als gevolg van recente bodemingrepen. Bij boring 2 en 9 is er sprake van een bodemverstoring tot respectievelijk 60 en 40 cm -Mv. Bij boring 3 is een intact bodemprofiel aangetroffen. De bodemopbouw van boring 3 en de bodemopbouw onder de verstoringen van boring 1, 2 en 9 geeft de indruk dat er hier mogelijk sprake is van een geulrestant.

Op basis van de aangetroffen indicatoren kan de vindplaats binnen het plangebied worden begrensd tot een zone aan de zuidwestzijde van het plangebied. De begrenzing van de vindplaats komt globaal overeen met het bekende AMK-terrein en het relatief hoge terreindeel ter plaatse (zie projectie AHN in figuur 1).

Vindplaats 1-RAAP-objectnummer(s): ZADE 01, monumentnummer 4002

1. **ARCHIS-waarnemingsnummer:** niet van toepassing
2. **Coördinaten:** 141.000/420.400; Kaartblad: 45A
3. **Gemeente:** Zaltbommel; **Toponiem:** Gemeent 21
4. **Maaiveld:** grasland en erf
5. **Geomorfologie:** rivieroeverwal/opgehoogde woonplaats/oude woongrond
6. **Hoogte maaiveld t.o.v. NAP:** ca. 2,30 m +NAP
7. **Complextype:** nederzetting (waarschijnlijk)
8. **Datering:** Romeinse tijd-Late Middeleeuwen
9. **Vondsten:** geen vondsten uit boringen
10. **Diepteligging archeologische laag:** ca. 35-105 cm -Mv
11. **Globale omvang vindplaats:** onbekend

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

Op basis van het bureauonderzoek (hoge verwachting voor vindplaatsen uit de Romeinse tijd t/m de Late Middeleeuwen) en het inventariserend veldonderzoek (archeologische indicatoren) is aangetoond dat in de zuidwestzone van het plangebied zich een grote archeologische vindplaats bevindt. De begrenzing van de vindplaats komt overeen met die van een in ARCHIS geregistreerd AMK-terrein. Het betreft een terrein van hoge archeologische waarde (CMA-code 45A-032, monumentnummer 4002). Het AMK-terrein strekt zich tevens uit buiten het plangebied.

Archeologische indicatoren zijn aangetroffen in een oeverpakket. Tussen 35 en 105 cm –Mv komen houtskool, verbrand leem en onverbrand bot voor in combinatie met fosfaatvlekken. Deze combinatie van indicatoren (in combinatie met het bureauonderzoek) duidt erop dat de vindplaats een nederzettingsterrein betreft. Er zijn in het veld geen *direct* dateerbare vondsten voor deze vindplaats aangetroffen; op basis van het bureauonderzoek wordt een datering in de Romeinse tijd t/m de Late Middeleeuwen aangehouden. Het verbrande bot dat in de archeologische laag is aangetroffen, kan wijzen op het voorkomen van crematiegraven ter plaatse; deze kunnen op basis van het booronderzoek echter niet worden aangetoond. De gaafheid en conservering van de archeologische resten is goed.

In het overige deel van het plangebied zijn wel de verwachte oeverafzettingen aangetroffen, maar geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen.

4.2 Aanbevelingen

Vindplaats 1

Behoud van de archeologische vindplaats is bij een niet-aangepaste uitvoering van de huidige plannen niet mogelijk. Vanwege de geringe diepteligging en de kwetsbaarheid van de archeologische resten, wordt aanbevolen de archeologische vindplaats bij voorkeur niet te bebouwen en de voorgenomen bouwplannen te veranderen. Indien besloten wordt dat de vindplaats niet in situ behouden kan worden, is het wenselijk zo snel mogelijk een vervolgonderzoek uit te laten voeren, waarbij een of meerdere proefsleuven worden aangelegd (voorstel locatie: zie figuur 2); dit om in een vroeg stadium over voldoende

gegevens te kunnen beschikken op grond waarvan het bevoegd gezag (gemeente Zaltbommel) een besluit kan nemen met betrekking tot het al dan niet (geheel) opgraven van de vindplaats.

Bebouwde gedeelte

Omdat de oeverafzettingen ter plaatse van boring 1 zijn verstoord en er ter plaatse van de bebouwing diepe mestkelders aanwezig zijn, kunnen de geplande ingrepen hier, voorzover het de archeologische waarden betreft, zonder beperkingen worden uitgevoerd (gerasterde zone in figuur 2). Voor deze zone worden geen aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek. Wel maken wij u er op attent dat bij iedere gravende activiteit het aantreffen van toevalsvondsten niet kan worden uitgesloten. Indien hiervan sprake mocht zijn, dient de overheid (Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten) hiervan op de hoogte te worden gesteld in het kader van de meldingsplicht (Monumentenwet 1988, artikel 47).

Het overige deel van het plangebied

In het overige deel van het plangebied zijn geen directe aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen aangetroffen. Wel dient rekening te worden gehouden met de directe nabijheid van het AMK-terrein en dat het bodemprofiel ter plaatse van boring 3 nog intact is. Het is mogelijk dat zich hier archeologische resten bevinden die niet met karterend booronderzoek kunnen worden aangetoond. Derhalve bevelen wij aan het overige gedeelte van het plangebied (gearceerde zone in figuur 2) archeologisch te begeleiden op het moment dat er ter plaatse graafwerkzaamheden plaatsvinden.

Literatuur

- Berendsen, H.J.A. & E. Stouthamer**, 2001. *Paleogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*. Koninklijke Van Gorcum, Assen.
- Brinkkemper, O., e.a. (redactie)**, 1998. *Handboek ROB-specificaties*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Provincie Gelderland**, 2003. Toelichting Limes-kaart Gelderland. *RAAP-rapport 860*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Provincie Gelderland**, 2004. *Cultuurhistorische Waardenkaart Gelderland (CHW-Gelderland)*. Provincie Gelderland, Arnhem (geactualiseerd digitaal bestand).
- ROB**, 2005. *Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) versie 2.1*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek. Ontleend aan <http://www.archis.nl>.
- Stiboka**, 1979. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000*, kaartblad 45A
- Stichting Werkgroep Kadastrale Atlas Gelderland**, 2004. *Kadastrale Atlas Gelderland 1832. Zaltbommel*. Stichting Werkgroep Kadastrale Atlas Gelderland, Arnhem.
- TDK**, 2005. *Grote Historische topografische Atlas ± 1905, Gelderland. Kaartblad 568, Crevecoeur*. Topografische Dienst Kadaster, Tilburg
- Tol, A., P. Verhagen, A. Borsboom & M. Verbruggen**, 2004. *Prospectief boren; een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectiearcheologie*. *RAAP-rapport 1000*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.

Gebruikte afkortingen

AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland
cal. BP	Gecalibreerde C-14 jaren Before Present (= 1950)
ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
-Mv	beneden maaiveld
RACM	Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek

Overzicht van figuren en tabellen

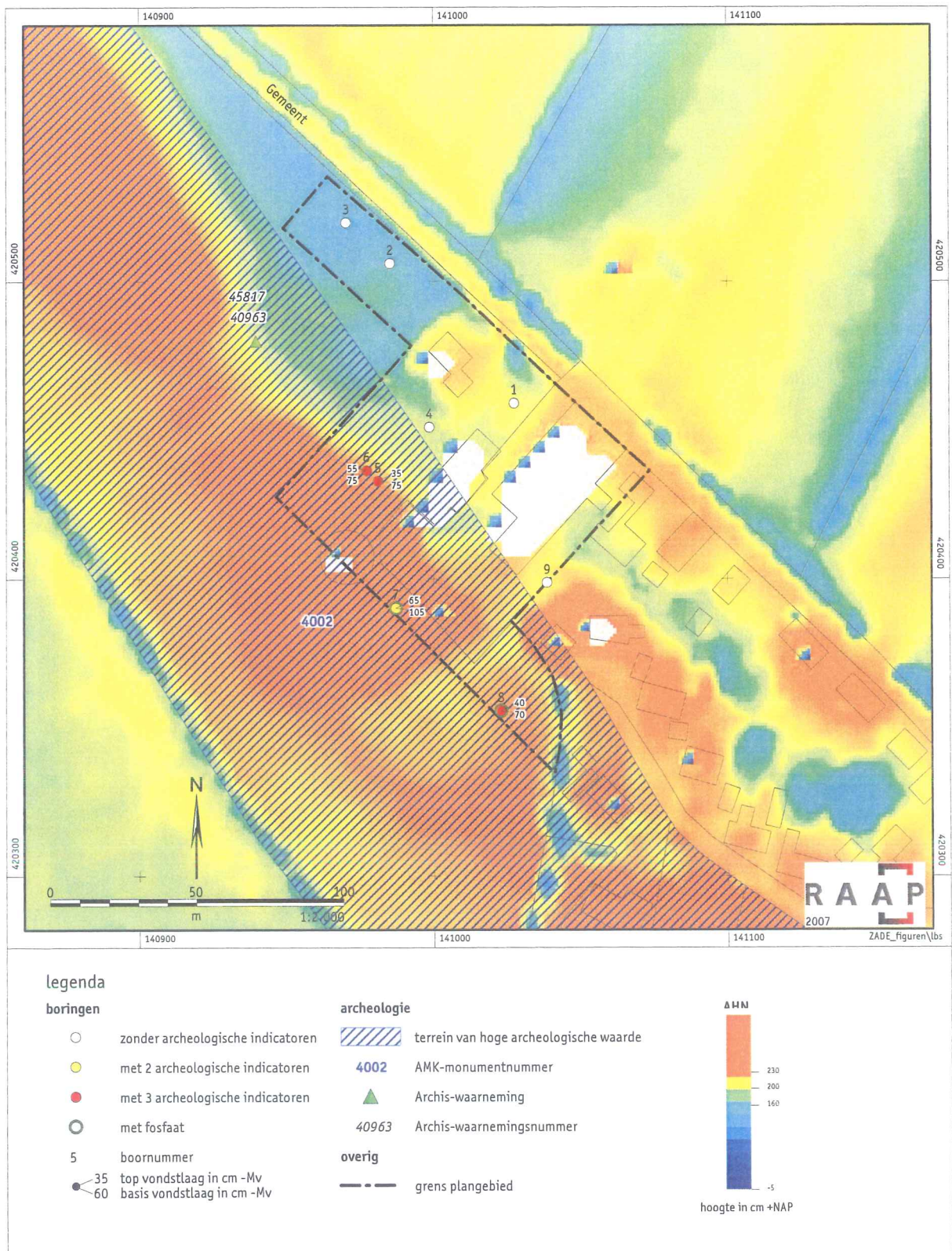
Figuur 1. Resultaten booronderzoek geprojecteerd op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN).

Figuur 2. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

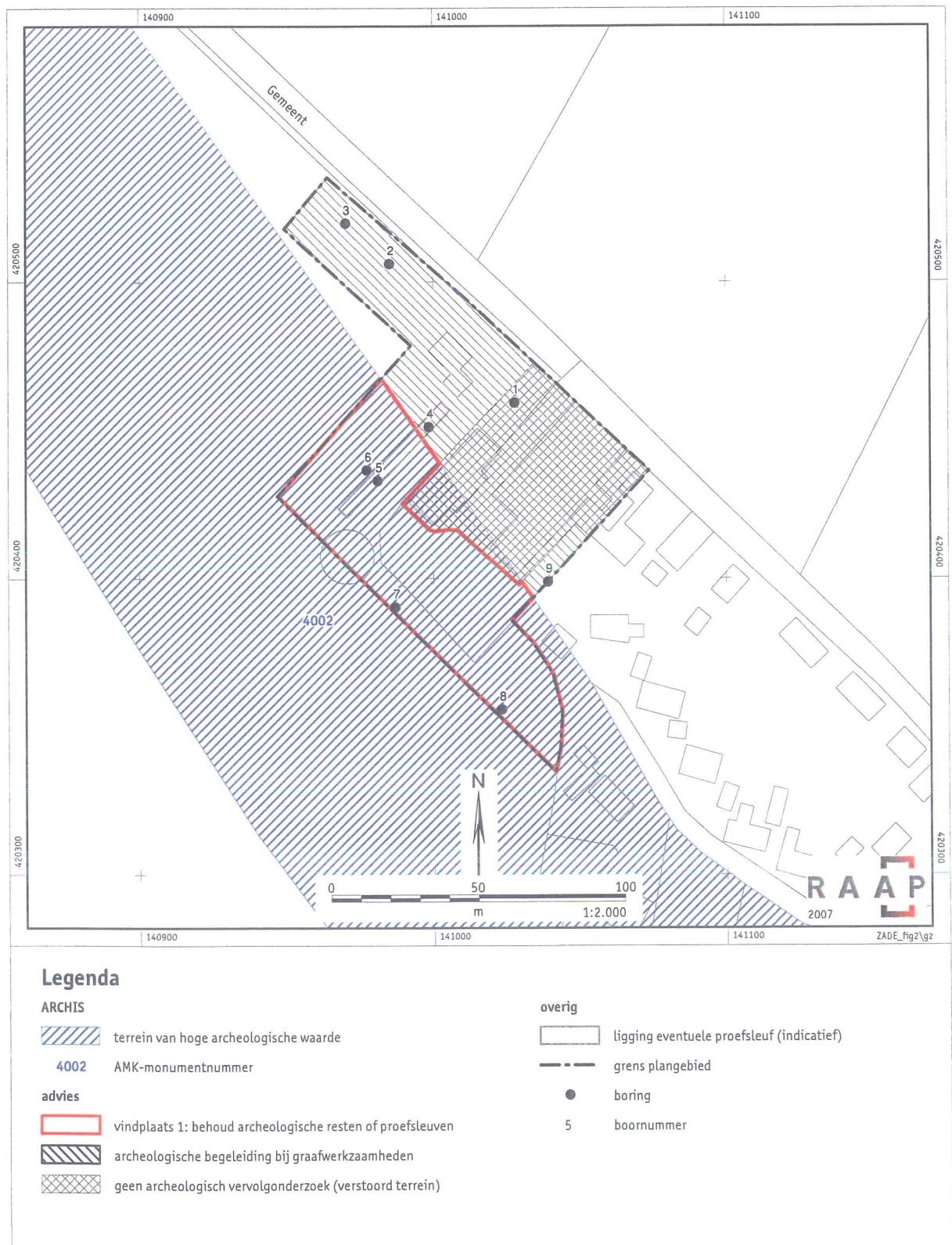
Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Periode	Datering		
Nieuwe tijd	1500	-	heden
Late Middeleeuwen	1050	-	1500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050 na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450 na Chr.
IJzertijd	800	-	12 voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800 voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000 voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900 voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800 voor Chr.

Tabel 1.
Archeologische
tijdschaal.

Figuur 1. Resultaten booronderzoek geprojecteerd op het Actuele Hoogtebestand Nederland (AHN).

Figuur 2. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek.